

Stella Fatović-Ferenčić, Marko Pećina: **Počeci traumatologije u Hrvatskoj - Iz Florschützova okvira** - Kirurg Vatroslav Florschütz (1879-1967.) riječju i slikom (dvojezično izdanje, 176. str.); Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Klinički bolnički centar Osijek

Godine 2005. u Zagrebu je održan simpozij *Božidar Špišić: Zasade i razvoj ortopedije na našem području*. Za tu prigodu objavljen je pretisak knjige prof. dr. Božidara Špišića: *Kako pomažemo našim invalidima*. Urednici pretiska, prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić i prim. dr. Goran Ivanišević, u kratkom i sadržajnom predgovoru, između ostaloga, naglašavaju kako im je ponovnim tiskanjem te vrijedne knjige „želja bila približiti je suvremenim ortopedima, fizijatrima i ostalim liječnicima, ne samo zbog čuvanja i njegovanja dijela naše medicinske tradicije, već prije svega zbog poruka koje ona šalje kroz vrijeme – profesionalizma, entuzijazma i humanizma, za sva vremena.“ Dr. Božidar Špišić utemeljitelj je ortopedije u Hrvatskoj, a njegova knjiga pravi je onodobni kompendij iz područja zbrinjavanja i socijalizacije invalidnih osoba. Pisana u ne tako davno prošlo vrijeme (1917.), ona je, ponajprije svojim medicinskim sadržajem i humanim porukama aktualna i danas.

Šest godina nakon spomenutoga simpozija i reminiscencija o počecima ortopedije na tlu Hrvatske, iz tiska izlazi još jedna iznimno vrijedna knjiga, koja je u brojnim aspektima povezana s prethodnom. Radi se o monografiji *Iz Florschützova okvira*, u kojoj je obrađen život i rad dr. Vatroslava Florschütza, utemeljitelja kirurške traumatologije u Hrvatskoj. Knjiga izlazi iz tiska točno 100 godina nakon što je dr. Vatroslav Florschütz 1911., u *Liječničkom vjesniku*, objavio svoju metodu liječenja prijeloma okrajina, u literaturi poznatu kao *balkanski okvir* ili *balkanska metoda* i na stanovit je način *hommage* tom istaknutom hrvatskom liječniku

Autori knjige su prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić i akademik Marko Pećina.

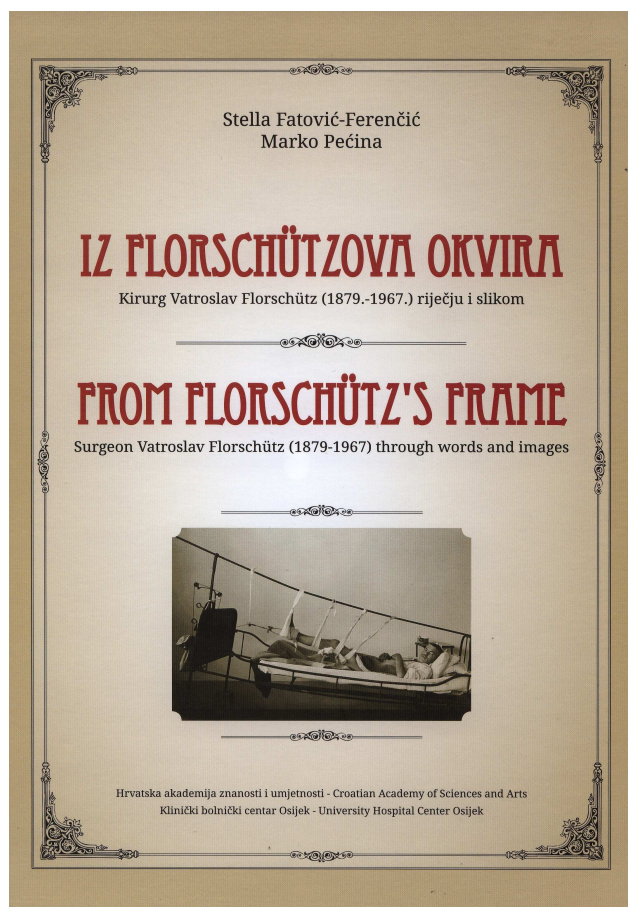
Iz dostupne literature o dr. Florschützu, njegovih objavljenih radova, obiteljskoga arhiva, dnevničkih zapisa, privatne (foto)dokumentacije, te iz razgovora s potomcima obitelji, autori su prikazali dinamičan život i gotovo frenetičnu aktivnost i predanost dr. Vatroslava Florschütza boljitku čovjeka i medicinskoj struci.

### Prve godine rada

Nakon kratkoga uvoda, autori kroz sinopsis od osam poglavlja prikazuju kronologiju života i rada dr.

Vatroslava Florschütza. Poslije uvodnih napomena o porijeklu i korijenima obitelji Florschütz (od koje jedna grana ove njemačke obitelji dolazi u Osijek), opisuje se pohađanje Kraljevske gornjogradske gimnazije u Zagrebu mladog Florschütza, te njegov studij na medicinskom fakultetu u Innsbrucku. Izvrstan, vrlo aktivan student, već tada orijentiran prema kirurgiji, Vatroslav Florschütz, nalazio je vremena i za druge aktivnosti, poput zbornoga pjevanja, planinarenja, skijanja i klizanja. Po završetku studija, u Zagrebu stažira u Bolnici milosrdnih sestara na odjelu dr. Dragutina Mašeka, svog uzora i učitelja, potom ga zakratko vidimo u službi pomoćnoga liječnika u zakladnoj bolnici u Osijeku. Slijedi odsluženje vojnoga roka u Zagrebu, nakon čega ostaje u Bolnici milosrdnih sestara kao pomoćni liječnik – specijalizant kirurgije na odjelu Teodora Wicker-Hausera, također svoga velikog učitelja i mentora. U to doba započinje objavljivati i zapažene stručne članke na stranicama *Liječničkoga vjesnika*, a uskoro postaje i njegovim urednikom. Veći dio svojih stručnih radova (više od  $\frac{3}{4}$ ) tijekom života objaviti će upravo u *Liječničkom vjesniku*, najjačem strukovnom časopisu u Hrvatskoj. No, osim radova iz kirurške kazuistike objavljuje i druge tekstove: terapijske crtice i književne vijesti, ratna izvješća, priopćenja s kongresa i sl. Godine 1911. premješten je u Opću bolnicu u Osijeku na mjesto zamjenika šefa kirurškoga odjela i primarijusa za rendgenologiju. Netom oženjen, u Huttler-Kohlhoffer-Monspergerovoj zakladnoj bolnici u Osijeku aktivno se uključuje na promicanju novih tehnologija, posebice rendgenske dijagnostike, pridonosi unapređenju organizacije posla i rada u bolnici, te osiguranju njezine temeljne infrastrukture (električna energija, voda) kako bi uspostavio osnove za rad i funkcioniranje bolničkoga pogona prema zahtjevima moderne medicine. Organizira poboljšanje prijevoza hitnih slučajeva, modernizira anesteziologiju, rasterećuje rad kirurškoga odjela, tako što osniva očni odjel, a ORL operacija uskoro se poduhvaća otorinolaringolog. Apelira na kolege da pacijente kod sumnje na akutni apendicitis pravodobno upućuju u osječku bolnicu na apendektomiju; prvi u Slavoniji uvodi liječenje luesa Salvarsanom. Broj operacija, njihova raznovrsnost i kvaliteta osjetno su porasle. Osječka bolnica više nije provincijalna zdravstvena ustanova sa skućenim opsegom medicinskih intervencija, već je svojim zdravstvenim uslugama stala uz bok susjednim medicinskim središtima, baš kao što je u svom članku *Razvitak kirurgije u Općoj bolnici u Osijeku* napisao sam Florschütz: „Nije više bilo potrebno da se radi operacije putuje u Zagreb, Pečuh, dapače u Budimpeštu, Beč ili Graz, jer su se gotovo sve operacije mogle obaviti u Osijeku.“ No, ono po

čemu Florschütz postaje međunarodno prepoznatljiv jest promicanje nove, usavršene metode liječenja prijeloma gornjih i donjih ekstremiteta. Tu je metodu osmislio i doradio upravo u ovom razdoblju svoga rada u osječkoj bolnici, a poznata je pod imenom *la méthode Balkanique*, tj. *Balkan beam*. Prvi put o toj metodi Florschütz izvješćuje kolege na kongresu kirurga u Beogradu 1911., a iste godine u *Liječničkom vjesniku* objavljuje opsežan članak *Liječenje kostoloma gornje i donje okrajine*, pretisnut u knjizi. Čitajući taj članak i današnjem čitatelju razvidno je, ne samo kojom akribijom je Florschütz istraživao i potom minuciozno opisivao svoje spoznaje o biomehanici kostoloma i repozicija, već i do koje je mjere bio upućen u moderne europske i svjetske metode liječenja koštanih fraktura, u ponekima osobno prednjačeći i inovirajući ih. Članak je obogaćen brojnim fotografijama rendgenskih snimki koje prikazuju stanja prije i nakon liječenja, kao i fotografijama pacijenata kod kojih je primijenio metode ekstenzije sa suspenzijom. Zaključci o učinkovitim postupcima liječenja prijeloma gornjih i donjih okrajina, sažeti u 4 točke, zapravo su Florschützovi *postulati* u modernoj terapiji s područja ove problematike.



## Ratne godine

Svoj osobni susret s bogom Marsom doživio je dr. Vatroslav Florschütz najprije radeći dragovoljno kao liječnik u ratnoj bolnici u Beogradu, za vrijeme srpsko-bugarskog rata (II. balkanski rat, 1913.), a uskoro potom vidimo ga kao iznimno aktivnog liječnika na brojnim ratištima Prvoga svjetskog rata (1914.-1917.). Zanimljivo je da je u prvom ratu zajedno s njim u Beograd krenula i njegova supruga Elizabeta kao instrumentarka, kao i njezin bratić, student medicine Danijel Michl. Dakako da rat za jednog kirurga može predstavljati poligon za vježbanje i usavršavanje medicinske prakse na velikom broju ranjenika i na kumuliranim, brojnim kombinacijama tjelesnih ozljeda, no dr. Vatroslav Florschütz bio je rukovođen ponajprije empatijom, humanim razlozima da pomogne unesrećenima i olakša im patnju, a tek potom i kao liječnik koji se u ekstremnoj životnoj situaciji mogao potvrditi kao vrstan i snalažljiv praktičar, do posljednjega atoma posvećen struci.

Iz ratnih su epizoda u knjizi pretisnuta dva Florschützova članka. Prvi, *Iskustva iz ratne bolnice*, objavljen 1914., dokumentiran obiljem primjera i rendgenskih slika, a govori o brojnim, raznovrsnim ozljedama i problemima zbrinjavanja ranjenika s kojima se susretao za vrijeme II. balkanskog rata. Osim širenja iskustva s područja ratne kirurgije, Florschütz je morao osigurati i temeljne uvjete za rad u bolnici koja je bila smještena u prostorijama bivše pučke škole. Od nabavke najelementarnijih stvari, poput medicinskog instrumentarija, zavoja i ostalog liječničkog materijala do uređenja previjališta, montiranja operacijskoga stola, te pribavljanja rendgen aparata i sterilizatora. U nemilim ratnim uvjetima osobito je trebalo paziti na sterilnost prvog zavoja, liječenje gnojnih rana, a susret sa zaraznim bolestima nametao je uvođenje karantenskih mjera. Njegova metoda ekstenzije aparature za repoziciju koštanih ulomaka pri prijelomu gornjih i donjih okrajina, koja zbog skromnosti izumitelja nije bila šire poznata pod njegovim imenom *Ekstenzivni povoj po Florschützu*, imala je sjajan učinak u liječenju stradalih od strijelnih prijeloma ekstremiteta i sve više je bila prihvaćana od strane drugih liječnika. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata ova će metoda napokon postati rutinskom u ratnoj kirurgiji (traumatologiji) svih sukobljenih strana.

Drugi tekst *Razvitak kirurškog rada kod 42. Hrvatske domobranske divizije na ratištu od 1914-1917.*, nastao je nakon iskustva tijekom sudjelovanja na brojnim ratištima Prvoga svjetskog rata (Srijem, Srbija, Bosna, ruska ratišta). Florschütz je srećom, uz

posao koji je obavljao u improviziranim uvjetima, zapisivao događaje i povremeno slao uredništvu *Liječničkoga vjesnika* kratka priopćenja o ratnoj kirurgiji, koja su tiskana u seriji članaka godine 1915. i 1916. Ova je sjećanja dopunio i sistematizirao godine 1942., a tiskana su također u *Liječničkom vjesniku*. Ulomci navedeni iz njegova ratnog dnevnika pokazuju nam kako bilježenje ratne zbilje za dr. Florschütza nije bilo tek suhoparna kronologija zbivanja i opisa uspelih ili neuspelih kirurških intervencija, dilema i *ad hoc* snalaženja u pružanju adekvatne skrbi unesrećenima, već i cjelovit prikaz ratnih užasa, stradavanja, muka, opis žitelja, krajolika, uvjeta rada, improviziranih bolnica, ruskoga sela i ratne svakodnevice u kojoj je kirurg sudjelovao, ne samo kao racionalni iscjelitelj, već i kao čovjek s velikim emocionalnim ulogom, do srži prožet hipokratovskim etičkim zasadama.

U Prvom svjetskom ratu upravo su liječnici bili ti koji su prvi „raskrinkali“ propagandističku uzvišenu retoriku junaštva i domoljublja, dnevno svjedočeci strašnom naličju rata. Kondicionirani kolektivni imaginarij neustrašivosti i herojstva rušio se pred jezivom stvarnošću ratnih učinaka: fizičkim i psihičkim patnjama i traumama. Strah, sakaćenje i smrt vojnika bili su svakodnevice u liječničkom pozivu. Opisi pojedinih teških ozljeda unesrećenih bojovnika u oba pretisnuta Florschützova članka mjestimice su plastično i zorno prikazani do mjere da čitatelj gotovo ima dojam kako gleda dramske sekvence iz ratnog filma. U ratnim dnevnicima podastrijeti su brojni podaci o istinskom stanju ratne kirurgije i neumivena statistika o broju preživjelih nakon obavljenih kirurških zahvata. U golemom iskustvu ratnoga kirurga nalaze se detaljni prikazi operacija, kao i brojna opažanja o netočnosti uvriježenih metoda i postupaka. Dotad nevidene ozljede potaknule su ga da na licu mjesta, tj. na prvoj crti bojišnice, poduzima operativne zahvate koje su po tadašnjoj doktrini ratne medicine bile nezamislive. Smjelo ostavljajući po strani konzervativni pristup u tretiranju teških ranjenika, Florschütz se nije tek pasivno podredio dogmi ratne kirurgije, već je, energičan, human i poduzetan radikalno počeo tretirati ozljede glave, kirurški zbrinjavati teške ozljede abdomena, a usavršio je i poseban tretman ozljeda stegna. Rezultat svega bio je znatan pomak nabolje. Poboljšana medicinska statistika takvih zahvata svakako je utjecala i na, po definiciji inertno vojno zapovjedništvo, da konačno prizna punu svrsishodnost i opravdanost ovako radikalne kirurške skrbi o ranjenicima. Iznimno korisne bile su njegove opservacije o pogubnosti stavljanja sadrenih povoja neposredno nakon imobilizacije ozljede (prijeloma),

te zaključci kako se pojava anaerobnih infekcija najčešće javlja kod rana onečišćenih partikluma koji su skupa sa zemljom (blatom) dospjevali u ranjeno tkivo.

### Godine nakon Prvog svjetskog rata

Nakon ratnih epizoda, s početkom 1919. godine, slijedi jedanaestogodišnje razdoblje Florschützove službe u Osijeku. Djeluje kao voditelj Kirurško-porođajno-ginekološkog odjela, a 1924. imenovan je i šefom toga odjela. Radi na njegovu prostornom proširenju s konačnim ciljem izgradnje suvremenoga kirurškog paviljona. Nastoji osigurati kvalitetno kirurško osoblje, mlade liječnike upućuje na specijalizaciju, uvodi nove kirurške zahvate na području abdominalne kirurgije, ginekologije, kirurgije prsnoga koša, ozljeda lubanje i mozga i dr. U to vrijeme događa se i njegovo prvo izvođenje osteosinteze metalnim pločicama. Putuje na studijska putovanja u velike inozemne centre (Beč, Prag, Dresden, Berlin i Graz), podučava mlade kolege, bolničare i bolničarke. Godine 1926. u Osijeku objavljuje knjigu *Kostolomi i iščašenja*, a godinu dana kasnije u Zagrebu izlazi dopunjeno i prerađeno izdanje te knjige pod naslovom *Nauka o prelomu kosti i iščašenju zglobova*. Radi se zapravo o našem prvom udžbeniku traumatologije, a njegova dodatna vrijednost je što sadrži i rječnik hrvatskih traumatoloških termina. Godine 1928. iz tiska mu izlazi priručnik *Mala kirurgija*, a iste godine u Karlovcu objavljuje priručnik *Operacije praktičnog liječnika*. Osim redovitoga posla drži i predavanja u Klubu liječnika u Osijeku, koja se objavljuju i na stranicama *Liječničkoga vjesnika*.

Od godine 1930. dr. Vatroslava Florschütza ponovno vidimo ambijentirana u Zagrebu, gdje će provesti posljednji dio svoga dinamičnog, svestranog života. Obnašao je najprije funkciju šefa Kirurškog odjela Zakladne bolnice, da bi godine 1940. bio premješten za šefa Kirurgije u Bolnicu milosrdnih sestara. Godine 1943. ta je bolnica postala nastavnom bazom fakulteta, a prim. dr. V. Florschütz imenovan je naslovnim izvanrednim profesorom. Na Katedri za kirurgiju predavao je studentima Traumatologiju, prenoseći im svoje bogato dugogodišnje iskustvo stečeno na radu u mirnodopskim i ratnim uvjetima. Nakon što je na položaju šefa kirurških odjela glavnih hrvatskih bolnica proveo 27 godina, umirovljen je godine 1951. na mjestu predstojnika Kirurškoga odjela bolnice "dr. Josip Kajfeš". Dr. Vatroslav Florschütz imao je ispunjen i skladan obiteljski život sa suprugom, troje djece i unucima, a obiteljsku tragediju doživio je kada je njegov sin Reno, također

liječnik, godine 1945., nastradao prateći ranjenike i brinući se za njih.

**Za međunarodnu referentnost**  
***Florschützova okvira***

Premda je njegov originalan doprinos metodi liječenja i zbrinjavanja prijeloma kostiju bio poznat među kolegama i u zemlji i u inozemstvu, kao što u Predgovoru kaže dr. Karl Holubar: "Jedini razlog tomu što su njegova postignuća pala u zaborav i što je njegovo ime izostavljeno iz kazala u knjigama iz povijesti medicine je taj što nije bio pripadnikom nekoga od „velikih“ europskih naroda koji govori nekim od „velikih“ europskih jezika.

U Epilogu se razmatra upravo takva mogućnost, naime, da se za metodu ekstenzijske konstrukcije za repoziciju koštanih ulomaka pri prijelomu gornjih i donjih okrajina, poznatu pod imenom *balkanski okvir*, ustroji službeni naziv *Florschützov okvir* i da se kao takav, osobno prepoznatljiv i zaštićen, univerzalno rabi u medicinskom nazivlju. To je vjerojatno i jedan od dodatnih razloga zašto je ova lijepo dizajnirana monografija tiskana usporedo na hrvatskom i na engleskom jeziku.

Na kraju knjige priložena je bibliografija dr. Vatroslava Florschütza koja doseže respektabilan broj od 80 radova.

**O autorima**

Predočiti živote i djela zaslužnih i zanimljivih ljudi znanstvenicima, sa spisateljskim nervom i velikom stvaralačkom energijom nameće se gotovo kao kategorički imperativ.

Neobično aktivna i plodna u publiciranju znanstvenih radova iz područja povijesti medicine i znanosti, prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, u posljednjih je nekoliko godina s akademikom Markom Pećinom koautorica i urednica još nekoliko vrijednih i zanimljivih knjižnih publikacija („Klio u medicinskoj praksi“, 2007., „Karlovačke ljekaruše“, 2009., „Knjige od likarije“, 2010). Široj čitalačkoj (i ne samo liječničkoj) publici poznata je nadasve po kolumnama koje redovito objavljuje u *Liječničkim novinama*, u rubrici *Medicopolis*. U njima, literarno iznimno kultiviranim stilom varira teme iz povijesti medicine preplićući ih s aktualnim medicinskim zbivanjima i otkrićima, etičkim dilemama moderne medicine i znanosti. I u ovoj će knjizi čitatelji mjestimice prepoznati njezin specifičan izričaj: lakoprohodan, gibak i sadržajan. U povijesno-medicinskim tekstovima, naime, osim puke faktografije, poželjno je da autori posjeduju i pripovjedački dar, a u ovoj će knjizi čitatelji uživati u tečnoj i nadasve zanimljivoj naraciji njezinih autora.

*Prim. dr. Mirko Jamnicki Dojmi*